

По-третє, у структурному вимірі відповідальність за службове зловживання у публічній сфері зосереджена у Книзі дев'ятій проєкту «Кримінальні правопорушення проти держави та національної безпеки України», розділ 9.5 «Кримінальні правопорушення проти доброчесності у публічній сфері». Таке архітектурне рішення принципово змінює охоронюваний об'єкт: якщо чинна ст. 364 КК захищає «нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування», то проєкт захищає передусім «доброчесність» як самостійну цінність публічної служби, що узгоджується з антикорупційними стандартами Групи держав проти корупції (GRECO) та Конвенції ООН проти корупції. Суттєво також, що розділ 9.7 проєкту «Кримінальні правопорушення проти порядку публічного управління» і розділ 9.4 «Кримінальні правопорушення проти порядку публічної служби» разом формують системну альтернативу нинішньому розділу XVII Особливої частини КК, де ст. 364 і ст. 365 існують у стані нормативної конкуренції, яку судова практика так і не вирішила остаточно [2].

Таким чином, аналіз проєкту нового КК України свідчить про системне і взаємоузгоджене оновлення нормативної бази: легальне визначення зловживання у ст. 1.1 (п. 16), чотиривидова класифікація службових осіб у ст. 1.1, виокремлення «особливо відповідальних» суб'єктів у ст. 1.1 (п. 53), а також структурна локалізація складу у розділах 9.4, 9.5 та 9.7 Книги дев'ятої – разом утворюють якісно нову модель криміналізації службового зловживання, що відходить від матеріального складу з необхідністю доведення «істотної шкоди» на користь більш гнучких, але водночас точніших формальних і усичених конструкцій.

1. Баулін Ю., Хавронюк М. та ін. Проєкт нового Кримінального кодексу України : монографія. Київ : Компанія ВАІТЕ, 2024. 494 с. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/10/07/monografiya-proyekt-novogo-kk-ukrayiny.pdf> (дата звернення: 10.11.2025).
2. Проєкт нового Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 22.02.2026). URL : <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2026/02/24/kryminalnyj-kodeks-22-02-2026-ukr.pdf> (дата звернення: 24.02.2026).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 24.02.2026).
4. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції : Закон України від 21.02.2014 № 746-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746-18> (дата звернення: 24.02.2026).
5. Красницький І. В. Співвідношення між нормами про зловживання владою або службовим становищем та перевищення влади або службових повноважень: проблеми якості регулювання та правозастосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 89. С. 142-149. URL : visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/330602
6. Постанови Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 23.04.2024 у справах № 686/25943/18 та № 278/1664/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118759643> (дата звернення: 24.02.2026)).

Данііл ХАЛІТОВ

курсант факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України

Валентин ЛЮДВІК

доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСОБНИЦТВО ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ

Питання кримінальної відповідальності за пособництво державі-агресору залишається одним із найбільш гострих в умовах триваючої збройної агресії російської Федерації проти України [1]. З 2022 року зареєстровано тисячі випадків співпраці з

окупантами, що створює пряму загрозу національній безпеці, суверенітету та територіальній цілісності держави. Серед ключових викликів – окупація територій, примусова мобілізація, економічна експлуатація, інформаційна війна та передача ресурсів агресору.

Судова практика підтверджує масштаб проблеми: лише за 2025 рік винесено понад тисячу вироків за статтями, пов'язаними з колабораційною діяльністю, значна частина з яких стосується саме пособництва [1]. Особливої актуальності додає те, що такі дії часто приховуються під виглядом вимушеного пристосування до окупаційних реалій або простого виживання, ускладнює можливість відрізнити їх від злочинних [2, с. 4]. У гібридній війні пособництво використовується як інструмент послаблення опору, а в міжнародному праві подібні діяння можуть розглядатися як співучасть у воєнних злочинах. Це вимагає постійного вдосконалення українського законодавства.

Кримінальна відповідальність за пособництво державі-агресору регулюється передусім Кримінальним кодексом України, зокрема статтею 111–2, яка була введена Законом України від 14 квітня 2022 року № 2198–IX [3]. Ця норма визначає пособництво як умисні дії, спрямовані на допомогу державі-агресору, її збройним формуванням чи окупаційній адміністрації з метою завдання шкоди Україні – через підтримку рішень агресора або добровільну передачу матеріальних ресурсів чи активів.

Стаття тісно пов'язана зі ст. 111 «Державна зрада» та ст. 111–1 «Колабораційна діяльність» [3]. Конституційну основу становлять статті 1, 17 та 34 Конституції України [4]. На міжнародному рівні застосовуються Женевські конвенції 1949 року, Додаткові протоколи до них та Римський статут МКС (ст. 25) [2; с. 8]. В Україні також діє спеціальний закон про правовий режим на тимчасово окупованій території [5]. Санкція за ст. 111–2 – від 10 до 12 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Існує кілька ключових проблем, які суттєво ускладнюють застосування норм про кримінальну відповідальність за пособництво державі-агресору.

Найголовніша – штучна конкуренція норм. Стаття 111–2 значною мірою дублює ознаки статей 111 та 111–1, що призводить до порушення принципу юридичної визначеності та ускладнює правильну кваліфікацію.

Друга проблема – надто широкі та нечіткі формулювання в диспозиції ст. 111–2: «допомога агресору», «завдання шкоди», «добровільність». Це відкриває простір для суб'єктивного тлумачення та різного застосування норми в судах.

Третя – непропорційність покарання. Санкція в 10–12 років часто виглядає надмірною для випадків так званого «матеріального» чи «господарського» пособництва без значної шкоди державі. Водночас на окупованих територіях багато дій вчиняється під реальним примусом, але це недостатньо враховується як пом'якшувальна обставина, що суперечить принципу гуманізму кримінального права [2; с. 9].

Четверта – об'єктивні труднощі доказування умислу та реальної шкоди в умовах війни та окупації, що призводить до помилок у кваліфікації та інколи до безпідставного обтяження відповідальності.

Для подолання виявлених проблем доцільно здійснити комплексне вдосконалення законодавства та правозастосовної практики. Насамперед слід усунути дублювання норм шляхом інтеграції положень ст. 111–2 у статтю 111–1 як одну з кваліфікуючих ознак або шляхом виключення окремої статті 111–2 з одночасним уточненням відповідних частин ст. 111–1. Це дозволить уникнути конкуренції норм і спростить кваліфікацію.

Важливим є також розроблення та затвердження постанови Пленуму Верховного Суду з чіткими методичними рекомендаціями щодо застосування ст. 111–2. У ній необхідно визначити критерії добровільності, умислу, реальної шкоди та врахування примусового фактора на окупованих територіях. Доцільно диференціювати санкції залежно від форми та тяжкості пособництва: значно зменшити строки покарання для менш небезпечних проявів (наприклад, разова передача невеликої кількості ресурсів без суттєвих наслідків) та зберегти суворі санкції лише для дій, що завдали значної шкоди.

На превентивному рівні варто проводити цілеспрямовані інформаційні кампанії для населення тимчасово окупованих територій, пояснюючи ризики пособництва та можливості добровільної здачі з пом'якшенням відповідальності. До того ж, потрібно посилити підготовку суддів та прокурорів з урахуванням міжнародних стандартів відповідальності за співучасть у кримінальних правопорушеннях проти миру та безпеки людства.

Отже, проблеми кримінальної відповідальності за пособництво державі-агресору зумовлені насамперед колізією норм, нечіткістю законодавчих формулювань, непропорційністю покарань та труднощами доказування в умовах окупації. Ці недоліки

знижують ефективність правосуддя та створюють ризик як безкарності, так і надмірної репресивності. Вдосконалення Кримінального кодексу шляхом усунення дублювання, уточнення критеріїв кваліфікації та диференціації санкцій, а також гармонізація з міжнародними стандартами дозволить забезпечити справедливіший та ефективніший правовий захист основ національної безпеки та державного суверенітету.

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341–III (в редакції станом на 2026 рік). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341–14> (дата звернення: 26.02.2026).
2. Дудоров О. О. Відповідальність за пособництво державі–агресору: проблеми кваліфікації та вдосконалення кримінального закону. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1 (12). С. 5–20.
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 14 квітня 2022 року № 2198–IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 36. Ст. 1985. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198–20> (дата звернення: 26.02.2026).
4. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96–вр> (дата звернення: 26.02.2026).
5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207–18> (дата звернення: 26.02.2026).

Артур ЧОРНИЙ

курсант факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник:

Юлія ХРИСТОВА

доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

КАТУВАННЯ (ст. 127 КК УКРАЇНИ) В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ЗІ ст. 438 КК УКРАЇНИ

Повномасштабне російської федерації проти України актуалізувало цілу низку проблем кримінально-правової охорони особи в умовах воєнного стану. Серед них особливе місце займає питання кваліфікації катування як кримінального правопорушення, яке системно вчиняється представниками держави-агресора. Численні задокументовані факти катувань у місцях позбавлення волі, фільтраційних таборах, на окупованих територіях поставили перед правозастосовною практикою та доктриною кримінального права питання про правильне розмежування ст. 127 КК України і ст. 438 КК України як норми, що встановлює відповідальність за порушення законів та звичаїв війни [1].

Суспільна небезпека катування визначається насамперед тим, що воно посягає на одне з найбільш фундаментальних суб'єктивних прав людини – право на захист від жорстокого поводження. Конституція України у ст. 28 проголошує: ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [2]. Ця заборона кореспондує зі ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3; 4].